ALEXANDRU DÎRUL
Institutul de Filologie
(Chişinău)

REFLECŢII ASUPRA STRUCTURILOR CU AŞA-NUMITA DUBLĂ NEGAŢIE

Într-o lucrare publicată anterior (a se vedea Дырул, p. 188 şi urm.) se constata că locuţiunea terminologică *dublă negaţie* a fost trecută în lingvistică din logică, căpătînd aici, pe lîngă sensul de bază, şi pe acela de construcţie predicativă cu două şi mai multe elemente negative, tip rom. ***Nimeni n****-a aflat* ***nimic niciodată*** (aceasta pe fundalul construcţiei de tip german cu acelaşi sens, dar formată cu un singur element negativ ***Nimand*** *has etwas einmal erfaren*). Sub influenţa postulatului logic cum că două negaţii în aceeaşi judecată se anihilează reciproc, în lingvistică s-au emis mai multe ipoteze, prin care se încearcă a explica motivele apariţiei a două şi mai multe elemente marcate negativ în propoziţia cu un singur predicat, fără ca elementele date să se anihileze reciproc. O trecere în revistă a principalelor din aceste ipoteze se conţine în lucrarea menţionată.

În cele ce urmează, prin invocarea de noi argumente, se întreprinde încercarea de a modela unele structuri, care eventual s-au putut afla la baza aşa numitei dublă (/multiplă) negaţie, ghidîndu-ne de principiul că limba evoluează în spirală, astfel că acelaşi fenomen lingvistic se poate reproduce la etape diferite, realizîndu-se prin mijloace noi.

Trebuie menţionat, în primul rînd, că locuţiunea terminologică *dublă negaţie* este aplicabilă numai la un anumit tip de propoziţie, numit de L. Tesnière *propoziţie negativă nucleară*. Autorul consideră că acestea ar putea fi asemănate, într-un fel, cu propoziţiile interogative speciale (cf. în rom. ***Cine*** *vine? –* ***Nimeni*** *nu vine.* ***Unde*** *pleacă? –* ***Nicăieri*** *nu pleacă.* ***Ce*** *a cumpărat? – Nimic n-a cumpărat*). De altfel, după cum se poate uşor constata, determinantul *nucleară* în semnul dat poate fi aplicat şi altor tipuri de propoziţii, ca de exemplu, ***Cine*** *a venit? –* ***Cineva*** *a venit. –* ***Toţi*** *au venit. –* ***Puţini*** *au venit. –* ***Cîţiva*** *numai au venit. –* ***Doar unii*** *au venit. –* ***Niciunul*** *n-a venit*.

După părerea lui L. Tesnière, negaţia în propoziţia negativă şi întrebarea în propoziţia interogativă, – pot fi concentrate asupra unui component al enunţului, asupra unui nucleu al lui, sau acestea pot fi orientate asupra relaţiilor dintre elementele enunţului. În primul caz se consideră că avem de-a face cu o negaţie nucleară (la négation nucléaire), iar în cel de al doilea – cu o negaţie conectivă (/de legătură) (la négation connexionnelle) (Tesnière, p. 217-218). Aşa cum în toate limbile există cuvinte generale interogative (les mots généraux interrogatifs [id., p. 194]) cu ajutorul cărora se poate întreba despre orice obiect, fenomen, fapt, noţiune, indicînd în felul acesta nucleul unei sau altei propoziţii (astfel, în română, de exemplu, despre lucruri se întreabă cu ajutorul pronumelui *ce?*, despre persoană – cu ajutorul pronumelui *cine?*, despre spaţiu – cu ajutorul adverbului *unde?*, despre timp – cu ajutorul adverbului – *cînd?*, despre mod – cu ajutorul adverbului *cum?*), există de asemenea şi unităţi lexicale prin mijlocirea cărora se indică asupra nucleelor (lucru, persoană, loc, timp, mod) într-o propoziţie negativă şi, respectiv, unităţi prin care se relatează nucleele într-o propoziţie afirmativă: *cine? – cineva – unul* (/*una*) *– niciunul* (/*niciuna*) *nimeni*; *ce? – ceva – unul* (/*una*) *– niciunul* (/*niciună*) *nimic*; *cînd? – cîndva – odată – nicicînd – niciodată*; *unde? – undeva –niciunde – nicăieri*; *cum? – cumva – nicicum* ş. a.

BDD-A25924 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:55 UTC)

De altfel, după cum se subliniază în unele lucrări, locuţiunea terminologică *dublă negaţie* este aplicabilă atît propoziţiilor construite formal cu două şi mai multe elemente negative (de unde şi locuţiunea terminologică *negaţie multiplă* sau ***propoziţie*** *polinegativă*), cît şi propoziţiilor construite cu un singur element negativ, dacă aceste propoziţii sînt echivalente cu primele din punct de vedere semantic. În parte, R. Nagucka relatează că se poate vorbi de dublă negaţie atît în propoziţia de tipul pol. ***Nikt ni*** *lubi Marysi*, construită cu două elemente negative, cît şi în propoziţia engl. ***Nobody*** *likes Mary*, construită cu un singur element negativ (Nagucka, p. 59). Confruntînd, pe de o parte, engleza actuală, în care două acte de negare în propoziţie sînt reprezentate printr-un singur marcher negativ, iar pe de alta, – engleza veche şi poloneza actuală, în care cele două acte de negare sînt reprezentate prin două elemente negative, R. Nagucka relatează că diferenţa aici e aparentă: sub aspect semantic cele două tipuri de propoziţii sînt echivalente. Din cele două acte de negare (pol. ***Nikt*** şi ***ni*** *lubi*), conform părerii autoarei, unul se referă la propoziţie (***ni*** *lubi*), altul – la argument **(*nikt*)**. De altfel, autoarea este înclinată să creadă că ultimul prezintă exprimarea configuraţiei vide a argumentului dat. Aceste acte se realizează, în opinia autoarei, în felul următor: actul negării alterează raporturile dintre elementele enunţului, argumentul realizîndu-se în doi exponenţi ai structurii de suprafaţă în engleza veche şi în poloneza actuală. În engleza veche, afirmă cercetătoarea, acţiona transformaţia facultativă de reducere care suprima în asemenea cazuri marcherul negator al verbului. Căpătînd extindere generală, asemenea construcţie devine obligatorie în engleza actuală. Faptul şi-a găsit „întruchipare” în regula conform căreia de fiecare dată cînd în enunţ figurează unul din substitutele negative (tip: *nobody*, *nothing*, *not*, *never*), el exprimă un dublu act de negare (id., p. 62). La aceasta, după opinia autoarei, a putut contribui faptul că negatorul predicativ *not* a apărut şi el pe baza elementelor care îndeplineau în propoziţie rol de substitut negativ (id., p. 68-70).

Vulnerabilitatea diverselor modalităţi de a explica apariţia a. n. duble negaţii sau negaţii multiple (despre aceasta a se vedea: Дырул, idem.) se datoreşte faptului că aici se încearcă explicarea unei contraziceri inexistente, generată de identificarea funcţională a mijloacelor de exprimare a negaţiei în diverse limbi – contrazicere care în fapt nu există, întrucît nu există nici identitate funcţională între elementele date din diferite limbi. Astfel, de exemplu, de pe poziţia limbii latine, unde în enunţul *Nemo cantat* pronumele negativ *nemo* se prezintă drept singurul negator (intervenţia altui element negativ ar anihila caracterul negativ al enunţului), se încearcă a trata enunţul, semantic echivalent din română, construit aici cu două elemente negative (***Nimeni nu*** *cîntă*). Sau, de exemplu, de pe poziţia limbii germane ce formează propoziţia negativă cu un singur element negativ (de ex., ***Niemand*** *hat etwas desagt*) se încearcă a se comenta propoziţia echivalentă ca sens din limba rusă, formată cu trei elemente negative (cf.: ***Никто ничего не*** *сказал*). În legătură cu aceasta apare întrebarea: din ce motiv cî enunţurile respective din română şi rusă nu acţionează principiul logic care se realizează (se manifestă) în latină şi germană.

Cercetătorii încearcă să explice, în fond, cum se ajunge la negaţie dublă (/ multiplă), plecînd de la construcţiile mononegative, considerate drept iniţiale în limbile naturale. Or, după cum o dovedesc faptele, în procesul de evoluţie a limbilor, adesea de la a.n. enunţuri cu structură polinegativă s-a trecut la cele cu structură mononegativă. În parte, se ştie că structura polinegativă a propoziţiei din latina veche a fost transformată în structură mononegativă în latina clasică (nu fără ajutorul gramaticienilor, de altfel). Propoziţiile cu structură polinegativă, caracteristice pentru vechea germană şi vechea engleză, au fost înlocuite mai tîrziu prin propoziţii cu structură mononegativă (se poate bănui aici alinierea la latina clasică pe cale cărturărească).

Se poate uşor observa că pronumele şi adverbele negative în limbile cu structura polinegativă a propoziţiei nucleare au drept echivalente funcţionale – pronume şi adverbe

BDD-A25924 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:55 UTC)

indeterminate (nehotărîte) în limbile cu structura mononegativă a propoziţiei nucleare (a se compara: rom. Lui Ion **nu** i s-a dat **nimic** de către **nimeni** [/ din partea **nimănui**] – engl. *John **wasn't** given **anything** by **anyone***). Or, folosirea pronumelor şi adverbelor indeterminate în asemenea propoziţii este caracteristică şi pentru limbile cu aşa-numita structură polinegativă a propoziţiei nucleare negative (de ex., rom. *Lui Ion **nu** i s-a dat măcar **ceva** din partea **cuiva***). A se compara de asemenea: ***N**-a venit **niciodată**. – **N**-a venit măcar **odată**. **N**-a fost* [/ *călătorit*] ***nicăieri**. – **N**-a fost* [/ *călătorit*] *măcar **undeva***.

Mai mult, deşi româna ţine de limbile a. n. ca structură polinegativă a propoziţiei nucleare, în dialectul ei aromân acest tip de propoziţie se construieşte, prin exclusivitate, cu pronumele şi adverbele indeterminate (de exemplu, *meá*, ***ţiniva nu** va s'l'i avdă* (Papahagi) 'dar nimeni nu-i auzi'; *mine nu ved **ţiva*** (Papahagi) 'eu nu văd nimic'; ***Nu** va ti videm vî'rnoară* (Papahagi) 'nu te vom vedea niciodată' etc.).

Am putea presupune, astfel, că soluţionarea problemei privind dubla negaţie s-ar putea obţine, dacă s-ar putea explica cum s-a ajuns ca pronumele şi adverbele nedeterminate în propoziţia nucleară negativă să fie substituite prin pronumele şi adverbele negative respective.

De pe urma încercării de a contura paradigma semantică din care fac parte pronumele şi adverbele negative, folosite ca nuclee ale propoziţiilor, se constată că ele ţin de categoriile de cuvinte cu semnificaţie generalizator-anaforică cantitativă. Unităţile date (tip rom. *nimeni*, *niciunu*, *niciuna*, *nimic*, *nicăieri*, *niciunde*, *niciodată*, *nicicînd*, *nicicum*) constituie, de fapt, acele extreme din cadrul paradigmelor de cuvinte generalizator-anaforice cantitative prin care se exclude cea mai mică cantitate privind:

– **persoane** (***nimeni**/**niciunul**/**niciuna** – unul/una – unii/unele – cîţiva/cîteva – cineva/puţine – mulţi/multe – oricine – toţi/toate*);

– **obiecte, lucruri** (***nimic**/**niciun**(**ul**)/**niciuna**, – **o** – unu – unii/unele – cîţiva – ceva – puţin – mult – orice – tot*);

– **loc în spaţiu** (***nicăieri**/**niciunde** – undeva – pealocuri – oriunde – pretutindeni – pestetot*);

– **timp** (***niciodată**/**nicicînd** – odată – cîndva – uneori – totdeauna/oricînd*);

– **mod** (***nicicum**/**deloc** – cumva – oricum – în tot felul*).

Dat fiind că unităţile din şirurile menţionate se află între ele în raport de interschimbabilitate funcţională, noţiunea de *propoziţie nucleară* ar putea fi aplicată, după cum s-a menţionat, şi unor tipuri de alte propoziţii decît cele negative. Prin acestea se „atrage" raportul exprimat de verbul predicativ, altfel spus, prin substitutele date se subliniază că acţiunea este concentrată asupra actantului sau circumstantului reprezentat prin substitutele date. În propoziţiile substitute negative, în parte, se arată, în funcţie de unitatea respectivă, că se exclude orice persoană care ar realiza acţiunea sau ar suporta-o (*nimeni*, *niciunul*, *niciuna*), nu se presupune vreun loc în spaţiu în care s-ar desfăşura acţiunea (*nicăieri*), că este exclus orice segment în timp în cadrul căruia s-ar desfăşura acţiunea (*niciodată*, *nicicînd*), că în rezultatul nerealizării acţiunii nu a fost obţinut nici cel mai mic efect (*nimic*).

Despre legătura substitutelor negative cu categoria cantităţii vorbeşte şi faptul că acestea sînt numite în unele lucrări *cuantori negativi* (a se vedea, în parte Křižkova, p. 22, Йомтев, p. 109). O dovedeşte şi faptul că substitutele (negative sau indeterminate) în funcţie de nuclee ale propoziţiilor negative pot fi substituite prin cuvinte şi îmbinări ce numesc obiecte sau unităţi de măsură de diferită natură cu valori infime. A se compara: ***Nu** i-a dat **nimic**. – **Nu** i-a dat **un dram**/ **o picătură**/ **cît negru sub unghie**. **Nu** era **nimeni**. – **Nu** era **duh de om**/ **suflet de om viu**. **Nu** s-a astîmpărat **nicicum**. **Nu** s-a astîmpărat **o clipă**/ **un minut**/ **un moment**. – **Nu** s-a mişcat **nicăieri**. – **Nu** s-a mişcat **un pas**/ **un centimetru*** etc.

BDD-A25924 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:55 UTC)

De regulă, cuvintele şi îmbinările cu valoare infimă, în funcţie de nuclee ale propoziţiilor negative, apar însoţite de conjuncţia coordonatoare negativă *nici* (de ex., ***Nu** i-a dăruit **nici o** para chioară*/ ***nici o fărîmă de pîine*/ *nici o picătură de apă***. ***N**-aveau în pod **nici un fir de grîu***. ***Nu** s-a mişcat **nici un pas***. ***Nu** s-a astîmpărat **nici o clipă***).

Or, după cum se poate uşor constata, tot cu ajutorul conjuncţiei coordonatoare negative (tip rom. *nici*, rus. *ни*) şi nu cu ajutorul operatorului negativ (tip. rom. *nu*, rus. *не*) de pe lîngă verb se construiesc de asemenea pronumele şi adverbele negative (de exemplu, rom. ***nici**unul*, ***nici**una*, ***nici**cînd*, ***nici**odată*, ***nici**cum*, ***nici**unde*(*va*); rus. ***ни**кто*, ***ни**что*, ***ни**чего*, ***ни**где*, ***ни**когда*, ***ни**как*). De altfel, după acest model s-au constituit şi formaţiile româneşti *nimeni*, *nimic*, *nicăieri*, numai că a avut loc aceasta într-o perioadă mai veche (vezi Дырул, p. 128 ş.a.) Faptul că substitutele negative au drept marcă negativă nu operatorul negativ folosit pe lîngă verbul-predicat, ci o conjuncţie negativă coordonatoare ne permite a restabili (a modela) calea de introducere a unui nou element negativ într-o propoziţie care avea de acum o marcă negativă, fără a o altera pe aceasta. Propoziţiile negative cu nucleul exprimat prin substitute negative au putut lua naştere prin imitarea structurilor unor fraze constituite din propoziţii negative legate prin coordonare, dintre care una apare apocopată (trunchiată), tip *Vasile **n**-a băut vin*, ***nici** bere* (evoluată din: *Vasile **n**-a băut vin*, ***nici** n-a gustat berea*). Sau, de exemplu, prin suprimarea verbului predicat însoţit de operatorul negativ din a doua propoziţie a frazei: ***Nu** i-a întors grîul împrumutat*, ***nici nu** i-a restituit sacul* [.] s-a putut obţine enunţul: ***Nu** i-a întors grîul împrumutat*, ***nici** sacul* [.], în care unul din actanţii verbului este introdus prin intermediul conjuncţiei negative coordonatoare. Unitatea lexicală însoţită de conjuncţia negativă poate încheia şirul de actanţi sau circumstanţi omogeni într-o propoziţie negativă, prezentîndu-se drept element de totalizare a şirului respectiv ca în pildele: *Cîinele nu s-a întors a doua zi*, *a treia*, *peste o săptămînă* ***nici altă dată***. *După inundaţie **nu** mai avea casă*, *grădină*, *vite*, *haine*, ***nici altceva***.

În vederea accentuării celor enunţate, *nici* poate fi repetat înaintea fiecărui element al şirului omogen (cf.: *După inundaţie nu mai avea **nici** casă*, ***nici** grădină*, ***nici** vite*, ***nici** altceva*). Pe baza acestora s-au putut dezvolta structuri trunchiate de tipul: ***Nici** tu casă*, ***nici** tu masă*. ***Nici** oală*, ***nici** în oală*. Alteori *nici* devine singurul operator negativ al verbului: ***Nici** pe Dracul să-l vezi*, ***nici** cruce să-ţi faci*.

Dacă revenim la structurile negative cu unităţi lexicale prin care sînt denumite entităţi de infimă valoare, vom putea constata că în locul acestora sînt folosite substitutele pronominale şi adverbiale negative cu aceeaşi funcţie totalizatoare negativă (a se compara cu cele de mai sus: *Cîinele **nu** s-a întors a doua zi*, *a treia*, *peste o săptămînă*, ***niciodată***. *După inundaţie **nu** mai avea casă*, *grădină*, *haine*, *vite*, ***nimic***). Mai mult, unele din acestea au stat la baza substitutelor negative, ca de exemplu, rom. *nimic*, la temelia căruia s-a aflat formaţia *nec miccam* 'nici fărîmitură'. Sau, de exemplu, în mai multe limbi la baza pronumelor ce corespund rom. *nimeni* se afla numeralul-pronume *unu* (/ *una*), prin care se indica cea mai mică cantitate (extrema minimă a cantităţii), aceasta fiind însoţită de marca negativităţii (rom. *niciunu*, sp. *ninguno*, port. *nenhun*, prov. *negun*, ital. *nessuno* ş. a. E vorba, de asemenea, de formaţiuni la baza cărora se află noţiunea generală de persoană, lucru, loc, timp, mod, reprezentate de cele mai multe ori prin pronume şi adverbe relative precedate de marca negativităţii (de ex., rus. *никто*, *ничто*, *нигде*, *никогда*, *никак*; rom. *nicicînd*, *niciodată*, *nicicum*, *niciaiurea*, *niciunde* etc.).

S-ar putea, astfel, formula o ipoteză conform căreia, structurile cu a. n. dublă negaţie sau negaţie multiplă au putut lua naştere pe baza utilizării în funcţie de nucleu al propoziţiei negative a cuvintelor prin care sînt numite entităţi de infimă valoare, precedate de o conjuncţie negativă coordonatoare, apărute la rîndul său, pe baza frazelor ce leagă prin coordonare două propoziţii negative, dintre care cea de a doua, în urma suprimării

BDD-A25924 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:55 UTC)

verbului predicativ, devine un al doilea element negativ al primei propoziţii. De exemplu, fraza: ***Nu*** *i-a întors bicicleta împrumutată*, ***nici nu*** *i-a dat altceva în* (*schimb*) *loc* [.], prin suprimarea verbului precedat de negaţie a celei de a doua propoziţii, s-a putut transforma într-o propoziţie monopredicativă cu un al doilea element negativ: ***Nu*** *i-a întors bicicleta*, ***nici altceva*** (*în schimb*). Prin imitarea acestei din urmă structuri au putut lua naştere propoziţii negative cu nucleu reprezentat prin unităţi lexicale cu sensul de valoare infimă, însoţite de conjuncţia coordonatoare negativă, tip: ***Nu*** *i-a întors* ***nici o para***/ ***nici o pleaşă***/ ***nici un bănuţ***. Prin analogie cu aceste formaţii a apărut categoria numelor şi adverbelor negative care, spre deosebire de primele, au la bază nu cuvinte ce numesc lucruri concrete (*para*, *picătură*, *pas*, *clipă*, *leţcaie* etc.), ci unităţi lexicale cu sens generalizator (*odată*, *cînd*, *cum*, *unu* etc.) (de ex., ***niciodată***, ***nicicînd***, ***nicicum***, ***niciunu***, ***niciuna*** etc.). În conformitate cu modelul dat, după cum s-a relatat *supra*, au fost întemeiate la diferite etape de evoluţie a limbii şi formaţiile *nimeni*, *nimic*, *nicăieri*.

S-a relatat mai sus că nucleul propoziţiei negative, în principiu, poate fi exprimat atît prin substitute (pronume, adverbe) negative (tip rom. *nimic*, *nimeni*, *nicăieri*, *nicicînd*, *niciodată*, *nicicum*), cît şi prin substitute (pronume şi adverbe) indeterminate (tip rom. *ceva*, *cineva*, *cîndva*, *odată*, *unu* / *una*, *vreodată*, *cumva*) uneori însoţite de adverbe legate, de tipul *măcar*, *barem*, *încaltea* (cf.: ***Nu*** *i-a dat* ***nimic***. – ***Nu*** *i-a dat* ***măcar ceva***. ***N****-a fost* ***niciodată*** *pe aici*. ***N****-a fost* ***măcar odată*** *pe aici*. ***Nu*** *s-a arătat* ***nimeni***. – ***Nu*** *s-a arătat* ***măcar cineva***. ***Nu*** *s-a mişcat* ***nicicum***. – ***Nu*** *s-a mişcat* ***barem cumva***). De altfel, printr-o simetrie excepţională, sub aspect compoziţional, se caracterizează corelaţia dintre substitutele negative şi cele indefinite în limba rusă (cf.: *__никто – кто__-нибудь*, *__ничто – что__-нибудь*, *__нигде – где__-нибудь*, *__никогда – когда__-нибудь*, *__никак – как__-нибудь*).

Cu toată simetria însă, uzul a făcut ca în unele limbi să se fixeze una din aceste modalităţi de exprimare a negaţiei nucleare, iar în altele – altul. În parte, în limba română, dintre cele două modalităţi, prin uz s-au fixat ca stereotip propoziţiile cu nucleul negativ exprimat prin substitute negative (de ex: ***Nu*** *zîmbeşte* ***niciodată***. ***Nimeni nu*** *răspunde*. ***Nicăieri nu*** *găseşte de lucru*. ***Nu*** *i s-a dat* ***nimic***). Or, dialectele sud-dunărene şi-au fixat drept normă propoziţiile negative cu nucleul exprimat prin substitute (pronume şi adverbe) indefinite. De exemplu, propoziţia cu aşa-numita negaţie multiplă, construită în rom-na literară cu substitutul negativ *niciodată* [***Nu*** *te vom vedea* ***niciodată***], are drept echivalent, în dialectul aromân, enunţul [***Nu*** *va ti videm* ***vî'rnoară***] (Papahagi) – literalmente 'Nu te vom vedea vreodată'. Enunţul arom. *Eu* ***vî'rnoară nu*** *mîc masine* (Papahagi, p. 802) are drept echivalent în limba română literară propoziţia *Eu* ***nicicînd nu*** *mănînc masline*, literalmente: [*Eu nu mănînc vreodată masline*]. Enunţul arom. *Tine* ***vî'rnu nu****-ascultaţi* (idem, p. 1117), construit cu pronumele indefinit, se redă în româna literară prin propoziţia cu pronumele negativ: *Tu* ***nu*** *ai ascultat pe* ***nimeni***, literalmente [*Tu n-ai ascultat pe cineva măcar*]. A se compara de asemenea: arom. *Mea*, ***ţiniva nu*** *va s'li ávdă* (idem, p. 1072) – rom. lit. *Dar* ***nimeni nu****-i va auzi*; arom. ***Ţiva nu*** *voi*. – rom. lit. ***Nimic nu*** *vreau*.

În dialectul aromân lipseşte categoria substitutelor (pronumelor şi adverbelor) negative, caracteristică pentru româna-standard. Rolul acestora şi-l asumă în vorbirea aromânilor substitutele (pronumele şi adverbele) indeterminate (/nehotărîte). În propoziţiile amputate, de regulă, în vorbirea dialogată, ele îndeplinesc rolul de element negativ, reprezentînd o propoziţie negativă (de ex., *Ţine va s'liavdă? – Vî'rnu*. *'Cine le va răbda? – Nimeni'*). Referindu-se la specificul dialectului aromân în redarea propoziţiei negative nucleare, Kr. Sandfeld, analizînd, în parte, structurile de tipul ***Nu*** *dzîţe* ***ţiva***, '***N****-a spus* ***nimic***', menţiona că asemenea construcţii sînt proprii limbii greceşti şi se întîlnesc, de asemenea, în albaneză.

Nu dispune de categoria substitutelor (pronominale şi adverbiale) negative (tip rom. *nimeni*, rus. *никто*, ital. *nessuno*) nici limba franceză. Aici negaţia, după afirmaţia lui

BDD-A25924 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:55 UTC)

J.-C. Milner este totdeauna dublă, primul element [*ne*] fiind un cuantificator negativ, iar cel de al doilea (*pas*, *personne*, *point*, *rient*, *jamais*) – diferite mărimi variabile, legate de cuantificatorul dat (Milner, p. 95). Uzul a determinat ca forclusivele în cauză, în viziunea utilizării lor în structuri negative, să-şi asume capacitatea de operator negativ, deşi formal nu conţin marca negaţiei. De altfel, utilizarea doar a forclusivului drept singurul indice al caracterului negativ al propoziţiei este un fenomen destul de răspîndit în limba franceză (de ex., *Êtes-vous fache?* – ***Point*** 'V-aţi supărat? – Nicicum'; ***Pas*** *la peine* 'Nu face să te stărui'; *pour* ***rien*** 'pentru nimic'; *en* ***aucun*** *cas* 'în nici un caz' etc.).

Într-o serie de limbi, ca de exemplu, latina, engleza, germana ş. a., nucleul negativ al propoziţiei poate fi redat atît prin substitute (pronume şi adverbe) negative, cît şi prin substitute indefinite (/ nehotărîte). De exemplu, în engleză se poate spune sau *A didn't see* ***anything,*** sau *A saco* ***nothing***, ceea ce în româna-standard se redă doar prin construcţia *Eu* ***n****-am văzut* ***nimic***, deşi în principiu s-ar putea spune şi aici ***Nimic*** *am văzut*/ ***N****-am văzut măcar* ***ceva***; de altfel, în dialectul aromân se spune numai *Mine* ***nu*** *vădzui* ***ţiva***). Printre altele, dacă e să judecăm despre construcţia latină ***Nemo*** *cantat*, de pe poziţia românei actuale, am putea afirma, convenţional, că pronumele *nemo* „cumulează" în sine două funcţii: aceea de exponent al negaţiei verbului-predicativ şi aceea de cuantor al totalităţii negative (cf. în rom. ***Nimeni nu*** *cîntă*).

În limbile în care substitutele (pronume şi adverbe) negative, afară de funcţia de a reprezenta nucleul propoziţiei negative, şi-au mai asumat-o şi pe aceea de exponent al negativităţii verbului-predicativ a determinat faptul că în propoziţiile nucleare numai unul din substitute are formă negativă (rezultat al postulatului logic potrivit căruia două negaţii într-o singură judecată se eclipsează), făcînd să se excludă şi operatorul negativ al verbului predicativ. Or, pentru păstrarea aspectului negativ al propoziţiei, în cazul cînd exponentul negativităţii însoţeşte verbul predicativ se folosesc drept nuclee substitute (pronume şi adverbe) indeterminate. Astfel, în latină se spunea sau *Video* ***nullus***, sau ***Non*** *vidio* ***ullus***; în engl. – sau *We* ***can't*** *go* ***anywhere***, sau *we can go* ***nowhere***. În cazul în care în propoziţie se conţin mai multe nuclee, dintre acestea numai unul poate fi redat prin substitut negativ, cu condiţia că verbul nu va fi însoţit de operatorul negativ. De exemplu, în lat. se spunea sau ***Nunquam*** *hoc* ***ullus*** *dixit*, sau ***Nemo*** *hoc* ***unquam*** *dixit*; în germ. – sau ***Keiner*** *hat* ***etwas*** *gesehen*, sau ***Jemand nihts*** *gesehen hat*. Cînd în propoziţie figurează negatorul verbului predicativ, toate nucleele propoziţiei negative sînt redate prin substitute indefinite (de exemplu, *John* ***wasn't*** *given* ***anything*** *bu* ***anyone*** 'Lui John nu i s-a dat nimic din partea nimănui').

De altfel, trebuie menţionat faptul că este destul de anevoios a clasifica limbile din perspectiva modului de construire a propoziţiilor numite nucleare. Şi aceasta din motiv că în limbă, potenţial, se conţine mai mult decît o singură posibilitate de construire a propoziţiei negative, numite nucleare. Uzul este acela care fixează modelul-normă. Situaţia însă nu exclude ca, sporadic, în aceeaşi limbă să fie întrebuinţate şi alte modele. Astfel, în limbile care tradiţional sînt trecute la limbi cu structură mononegativă a propoziţiei se întîlnesc uneori propoziţii cu structură polinegativă, şi invers. Cercetătorii atrag atenţie asupra faptului că, de exemplu, în vorbirea dialectală germană şi cea engleză se folosesc structuri de propoziţii polinegative, deşi limbile date, în forma literară, figurează printre cele cu structura mononegativă a propoziţiei. Şi dimpotrivă, limbile, tradiţional trecute la cele cu structura polinegativă a propoziţiei, conţin enunţuri cu structură mononegativă.

În parte drept singurul mijloc de negare a propoziţiei nucleare substitutul negativităţii în unele limbi romanice se întîlneşte în anumite situaţii textuale (de exemplu, în spaniolă, portugheză, italiană) în condiţiile cînd acesta (substitutul) se află în prepoziţia verbului predicativ (cf. sp. ***Nunca*** *trabaja a estas horas*, dar ***No*** *trabaja* ***nunca*** *a estas horas* '*El* ***niciodată nu*** *lucrează la ora aceasta*/ *în timpul acesta*'). Coincidenţa menţionată este

BDD-A25924 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:55 UTC)

însă parţială. Vorba e că, spre deosebire de astfel de limbi ca engleza, germana, în care în propoziţia negativă cu mai multe nuclee numai unul din ele este redat prin substitut negativ (de ex., germ. ***Niemand*** *hat* ***etwas einmal*** *erfaren* 'nimeni n-a aflat nimic niciodată'), în limbile spaniolă, portugheză, italiană – toate nucleele sînt redate prin substitute negative, suprimîndu-se doar exponentul negaţiei de pe lîngă verb (de ex., sp. ***Nadie*** *me ayuda* ***nunca*** 'nimeni nu mă ajută niciodată').

În limba română, limbă cu structură polinegativă a propoziţiei, de asemenea se întîlnesc cazuri de întrebuinţare a substitutelor negative drept negator a întregei propoziţii, dar aici acestea sînt sporadice. De exemplu: *Veneai la mine noaptea ca* ***nimeni*** *să te vadă* (M. Eminescu); *Zevs*, *ce-i zic îndurător*,/ *Le-au trimis un domnitor*/ *Paşnic*, *drept*, *cu blîndă fire*/ *Încît altul* ***nicăire***/ ***Niciodată*** *s-au văzut* (Gh. Asachi); *Iar pe poloni* ***nici odinioară*** *va ajuta* (Gh. Asachi).

În principiu, sînt admise de uz situaţiile cînd în propoziţiile nucleare negative în limba română literară se folosesc substitute indeterminate în loc de substitute negative: ***N****-a venit* ***măcar cineva*** (= *nimeni*) *să-l vadă*. ***N****-a spus* ***odată*** (= *niciodată*) *un cuvînt de încurajare*. ***Nu*** *i-a dat* ***măcar ceva*** (= *nimic*) *la despărţire*, etc. În situaţii ca acestea substitutul indeterminat este însoţit, de regulă, de adverbul legat *măcar* (/ *barem*), folosit aici prin analogie cu acele propoziţii negative, ale căror nuclee sînt reprezentate prin unităţi lexicale ce numesc entităţi infime de diferită natură (a se compara cu cele de mai sus: ***Nu*** *i-a dat* (***măcar***) ***o para chioară***. ***N****-a făcut* (***măcar***) ***un pas***. ***Nu*** *s-a oprit* (***măcar***) ***o secundă***. ***Nu*** *ştie* ***o iotă*** (***măcar***).

Din cele expuse mai sus constatăm, astfel, că problema aşa-zisei dublă negaţie a apărut în lingvistică în rezultatul tendinţei de a corela, pe de o parte, exprimarea nucleului propoziţiei negative prin substitute negative, acestea coexistînd aici cu negatorul verbului predicativ, fără a-l altera, şi, pe de alta, postulatul logic conform căruia o dublă negaţie echivalează cu o afirmaţie, întrevăzîndu-se aici o contrazicere.

Or, o analiză mai profundă a faptelor de limbă vine să demonstreze că contradicţia dată este iluzorie, dat fiind că de pe poziţia raportului de subordonare dintre două negaţii pe care este bazat postulatul logic respectiv, se încearcă a explica o legătură dintre două elemente negative, la baza căreia se află un raport de coordonare, ce nu duce la reducerea reciprocă a acestora.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. А. М. Дырул, *Негативно-аффирмативные противопоставления*, Chişinău, 1986.

2. L. Tesnière, *Eléments de syntaxe structurale*, Paris, 1959.

3. R. Nagucka, *Negatively Phrazed Utterances in English* (*An Essay in Some Aspects of Negation against the Historical Background*)// Zeszyty naukowe Universitetu Jagiellońskiego. CCCCXXXXIV. Prace jezykoznawcze, zeszyt 58, Warszawa-Krakow, 1978.

4. H. Křižkowa, *К вопросу о так называемой двойной негации в славянских языках*// Slavia, XXXVII, 1968, № 1.

5. Т. П. Ломтев, *Квантитативы современного русского языка*// Памяти академика В. В. Виноградова, Moscova, 1971.

6. T. Papahagi, *Dicţionarul dialectului aromân general şi etimologic*, EAR, 1963.

7. J.-C. Milner, *Le système de la négation en francais et l'opacité du sujet*// Langue française. Grammaire de phraze et grammaire de discours. Vol. 44, 1979.

BDD-A25924 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:55 UTC)